

מרנא החת"ס זיע"א

ניצוצי אורה בענייני חנוכה

עיקר חנוכה הוא מדאורייתא

קביעת יום מועד ביום עשיית נס הוא ק"ו דאורייתא, ולפע"ד לפי זה יום פורים זימי חנוכה דאורייתא הם, אך מה לעשות בהם אם לשלוח מנות או להדליק נרות או לעשות זכר אחר זהו דרבנן, והעובר ואינו עושה שום זכר לחנוכה ופורים עובר על מצות עשה דאורייתא, אך העושה שום זכר מה שיהיה עכ"פ ביום אחד מימי החנוכה ואפילו לא הדליק נרות ולא שלח מנות בפורים וכדומה אינו אלא עבריין דרבנן, ואפשר קריאת הלל ומגילה ק"ו דאורייתא לומר שירה, כמו שצוה בפסח לספר יציאת מצרים בפה הכי נמי ממות לחיים חייב לומר שירה בפה דווקא, * וא"כ היה יוצדק קצת דברי בה"ג שהאריכו בו רמב"ם ורמב"ן בשערים דספר המצוות, אלא עכ"פ לא היה לו למנותו מ"ע בפני עצמו כיון שהוא כלול בכלל סיפור יציאת מצרים.

[שו"ת חתם סופר יו"ד סימן רל"ג]

ביאור בקביעת חנוכה בכ"ה כסליו ודחיית הקמת המשכן לניסן

ולדידי צריך לי עיון קצת באיזה יום היתה התחלת הקרבה והקטרה לפי המבואר במנחות נ' ע"א אמר אביי הכי נמי מסתברא כמ"ד וכו' ע"ש, דאין מחנכין מזבח העולה כי אם בשחרית ומזבח הקטורת בין הערביים ואז מדליקין הנרות עיין שם, ובפירש"י [ד"ה אי], וכן פסק רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ג ה"א, אם כן אימתי חנכו המזבח והמנורה אי ביום כ"ד כסלו אם כן הי' לנו להתחיל ימי חנוכה מיום כ"ד ולא למספד כיון שעיקר יום טוב על החנוך והי' התחלתו ביום כ"ד, ואי התחילו ביום כ"ה אם כן לא

א. ועיי' מגילה דף י"ד ע"א שהסמיכו קריאת המגילה אהאי ק"ו, ובריטב"א כ' שגם נר חנוכה אסמכוה אהא, עיי"ש. ועיי' במש"כ הנצי"ב בהעמק שאלה (שאלתא כ"ו). וע"ע שו"ת בית לוי או"ח סי' ד' (ובליקוטי הערות על דברי החת"ס), וע"ע

ב. הובא בכמה מקומות בספרי החתם סופר, עיין חת"ס שבת כ"ב ע"א, ועיי' שו"ת או"ח ר"ח, וז"ל, אבל לעשות שום זכר קצת ולכלל הפחות לאסרו בהספד ותענית הוא מדאורייתא מק"ו הנ"ל, עיי"ש.

הדליקו נרות עד ליל הפונה לכ"ו, ונהי דיום החינוך יש לנו להתחיל ביום כ"ה מכל מקום
אין להתחיל במצות הנרות עד יום כ"ו, וצ"ע לכאורה.

והנה יש להסביר על פי מ"ש בשם מדרש רבה הנ"ל דלפי זה יש שייכות לחנוכה של
חשמונאים עם נס הנרות דוקא, על פי מה שהקשה פני יהושע [ד"ה מאי] מה
צורך לנס הא טומאה הותרה בציבור [כיומא ו' ע"ב] ע"ש, והיינו אי עדיין לא גזרו שיהי'
נכרים כזבים לכל דבריהם¹ [כנדה ל"ד ע"א] וליכא אלא משום טומאת מת שהותרה
בציבור, ו' ותירץ ז"ל שהקב"ה הראה להם חבתם שלא יצטרכו להקריב ולהדליק בטומאה
אעפ"י שהותרה, ע"ש.

ואיתא בילקוט נשא [רמז תשט"ו] שאמר הקב"ה ליוסף אתה שמרת השבת עד שלא
ניתן כדכתיב [בראשית מ"ג ט"ז] 'וטבוח טבח והכן' וכתיב התם [שמות ט"ז ה']
'והכינו את אשר יביאו', חייך שבן בנך עתיד להקריב בשבת שנאמר [במדבר ז' מ"ח] 'ביום
השביעי נשיא לבני אפרים', ע"ש.

הנראה מזה שלא רצה הקב"ה שיתחנך המשכן על ידי חילול השבת משום אחד מנשיאי
שבטים כי אם על ידי שבט יוסף דרב גוברי' שכבר שמר השבת בחוץ לארץ, ואל
תתמה שהרי אפילו מי שנולד בשבת צריך קצת כפרה על שחיללו עליו שבת בשעת
לידה כמבואר סוף פרק מי שהחשיך [שבת קנ"ו ע"א], ומזה הטעם בעצמו נ"ל שנדחה
יום כ"ה כסלו מלהתחיל בו חנוך המשכן מפני שאז הי' יום כ"ה כסלו ביום ו' לפי מה
שכתבו תוס' בבא קמא [פ"ב ע"א ד"ה כדי] דיום הכפורים שירד משה רבינו ע"ה מן ההר
הי' ביום ב' ע"ש, נמצא לא יארע ביום השביעי נשיא לבני אפרים בשבת, וידחה שבת
על ידי אחד משארי שבטים והקב"ה לא רצה שיתחנך המשכן על ידי חילול שבת, ומשום
הכי נדחה מיומו וממילא המתין עד יום א' בניסן שנולדו בו אבות² כנ"ל.

והנה הקב"ה נתן ליום כ"ה כסלו שכרו שיהי' שמור ליום חנוך חשמונאים ואז בהגיע
התור ההוא הי' הכל טמא, ואי הי' טומאה הותרה בציבור, אם כן מה הרויח זה
היום במה שלא חינוכו בו המשכן שלא יתחנך על ידי חילול שבת והנה גם עתה נתחנך
על ידי דחיית טומאה, וידוע כי הקרבה בשבת ובטומאה דין אחד להם, ואם כן כיון שסוף
סוף יקריבו בטומאה שהותרה בציבור הי' נוח לו יותר להקריב בשבת בימים הראשונים

ג. עיי' שבת דף כ"א ע"א תור"ה שהיה.

ד. עיי' להלן בהערה ד'.

לחודש שבו נולדו אבות, וכמבואר בגמ' ר"ה דף
י"א ע"א שיצחק נולד בפסח. ובגמ' שבת דף פ"ז
ע"ב איתא אותו יום נטל עשר עטרות וכו' עיי"ש,
ולא הוזכר ענין זה שנולדו בו האבות.

ה. כ"כ בכלבו בשם הפסיקתא, ונראה דכוונתו

במדבר, על כן נעשה נס בנרות להראות חבתם שלא יצטרכו להקריב בטומאה, ואתי שפיר השתא קריאת ימי חנוכה על שם החנוך ותלוי בנרות כנ"ל.

[חתם סופר שבת כ"א ע"ב]

בקו' הפנ"י אמאי הוצרכו לנס השמן הא טומאה הותרה בציבור דודאי טומאת מת הותרה בציבור, אך הם גזרו על הגוים להיות כזבים, וטומאת זב לא הותר בציבור, והיו חכמי הדור נבוכים מה לעשות, אם להעמיד דבריהם במקום ביטול עבודת ההדלקה או לא, ועשה הקב"ה נס ודלק ח' ימים מבלי שיצטרכו לבטל הדלקת נרות, ומזה הראו להם מן השמים הסכמה על גדרי חכז"ל ונתחזק הדת ותורה שבעל פה.

[סידור חתם סופר]

הטעם שנס חנוכה לא נזכר במשנה

ואל תתמה שהרי בשום מקום במשנה לא נזכר שיניח אדם תפילין ושכנד של ד' כנפות חייב בציצית, אלא תפילה של ראש אינו מעכב של יד ותכלת אינו מעכב לבן, ולא תנן חייב אדם להדליק נר חנוכה, אלא גץ שיוצא ר' יהודה אומר בנר חנוכה פטור, ונר חנוכה גופא היכי הוזכר במשנה, אלא רגילים היו בכך ולא הזכיר וכו'.^א

[חידושי חת"ס גיטין ע"ח ע"א]

ד. עיי' תוס' שבת כ"א ע"א ד"ה שהיה, דנסתפקו אי כבר נגזרה גזירה זו.
 ז. ומדבריו למדנו שקדשים שנטמאו במגע הזב לא אמרינן בהו טומאה הותרה בציבור, ועיי' במנח"ב סי' ק"ו ענף ג' שבקדשים הותר מגע הזב, ועיי' ספר המפתח פ"ז ה"ט מהל' קרבן פסח.
 ח. עיין בהקדמת ר' אברהם בן הגר"א למדרש אגדת בראשית [הובא ברד"ל על מדרש רבה ויקרא פרשה כ"ב אות ז'] שממנין המסכתות קטנות היו עוד מסכתות תפילין מזוזה ומסכת חנוכה. אמנם כוונת החת"ס כמו שדייק בלשונו שלא נזכר במשניות, והיינו המשניות שבהש"ס. ודע דמצינו במס' סופרים (פ"כ ה"א) 'בעשרים וחמשה בכסליו מדליקין נר חנוכה'. [ובודאי לא נעלם מעיניו של אותו צדיק].
 ט. ע"ע בספר 'דברים אחדים' לרבינו החיד"א,

(דרוש לב), אמאי רבינו הק' לא שנה במשנה דיני חנוכה כ"א כלאחר ידו, במגילה בחנוכה בנשיאים, ובקמא אם הי' נר חנוכה פטור וכו', ותיריך בשם מוהר"ר יוסף בן סימון זלה"ה, דמגילת תענית נשנית קודם המשנה וכו' וכבר במגילת תענית קתני דיני חנוכה, ומשו"ה לא הוצרך רבינו הק' לשנות דיני חנוכה. וע"ע שדי חמד (ח"ט עמ' 196) וז"ל, וראוי לשום לב ודעת בדבר הזה כי הלא דבר הוא, עיי"ש.
 י. עיי' בפירוש המשנה להרמב"ם ריש פ"ד ממנחות.
 יא. בספר חוט המשולש עמ' קמ"ה הביא טעם נוסף להנ"ל בשם החתם סופר, לפי שרבינו הקדוש מסדר המשנה היה מזרע דוד המלך ע"ה ונס חנוכה נעשה על ידי בית חשמונאי שתפסו המלוכה ולא היו מזרע דוד, וזה הרע לרבינו הקדוש ובכותבו המשנה על פי רוח הקודש נשמט הנס מחיבורו. אולם טעם זה

חיזוק בלימוד התורה בחנוכה

בחנוכה הזהיר להתעמק בלימוד תורה^י יותר מבשאר הימים, ^{יב} והקפיד מאוד על זה שמבלים ימים האלו בהבלי שחוק, כי אמר שעצת היצה"ר הוא להפריע את העם מעבודת ה' ומתלמוד תורה בימי חנוכה אשר תקנו לנו חז"ל להודות ולהלל, והלימוד הוא ענין גדול בזמן הזה כי אז נמסרו סודות התורה למשה רבינו ע"ה.^{יג}

[מנהגי חתם סופר פ"ט אות א'^{יד}]

טעם שימי חנוכה נתקנו להודות ולהלל ולא לששון ושמחה

ונראה לי משום הכי לא קבעו ימי חנוכה לששון ושמחה רק להודות ולהלל, עיין ט"ז ריש הלכות חנוכה, ולהנ"ל ניחא שביום כ"ה כסליו שלמו שבעים ימי אבל וחניטה של יעקב^{טו} והעלוהו באותו היום ממצרים^{טז} ומשום הכי אין ראוי לקבוע בו יום משתה ושמחה.

[דרשות חת"ס לח' בטבת פ"ה ע"ג ד"ה והנה]

הכתב והמכתב עמוד קע"ה. ובקובץ אוצרות הסופר חלק י' עמוד צ"ו הביא מקור נכבד לדבריו, והביא מהגרס"ק שליט"א דכפה"נ הוא מפי המקובלים ולא נודע מקורו. עיי"ש. וראה או"ח סי' תכ"ח ס"א ובמ"ב, שבאותו יום שחל שבועות יחול יום ראשון של חנוכה שלאחריו, והביא בביאור"ל סוף ד"ה במדבר מביאור הגר"א סימן ע"ז מהפסוק 'כי נר מצוה ותורה אור', עיי"ש.

יד. עיין עוד בספר בנין עולם עמוד נ"ו.

טו. הקפיד רבינו לכתוב, ימי אבל וחניטה, ולא יום קבורתו כי דעתו שיעקב אבינו נקבר בעשרה בטבת, ראה דרשתו ליום ח' בטבת תקפ"ח, וראה בהערה הבאה.

טז. כי יעקב נפטר ביום א' דסוכות והתאבלו עליו שבעים יום הרי שיום עלייתו ממצרים היה כ"ה כסליו. רמז לדבר מצינו ויעקב נסע [לבית עולמן] סכתה. והנה תאריך פטירת יעקב אבינו שנוי במחלוקת, דרבינו יהונתן אייבשיץ בספרו יערות דבש חלק ב' דרוש ב' הביא מגמרא דיעקב אבינו

עורר פולמוס גדול וסערה רבתי, ויש שכתבו שהוא חילול ד' לומר כן, וכדברי השואל בשו"ת מהריא"ץ [לתלמיד החתם סופר, או"ח סימן ע"ח], גם בספר "זכרון למשה" של שייכות דברים אלו להחת"ס. וכן בספר 'דברי תורה' (לבעל המנחת אלעזר) יצא בחריפות כנגד טעם זה. ועיי' בשו"ת מהריא"ץ (שם) שביאר דלא זו היתה כוונת החת"ס. ועיין בספר חסדי אבות סימן י"ז אות י"ז שהביא כן בשם החידושי הרי"ם. אכן יש שהמליצו בעד דברים אלו וביססו את דבריו על פי דברי הרמב"ן בסוף דבריו על הפסוק 'לא יסור שבט מיהודה', [בראשית מ"ט י']. וע"ע שדי חמד מערכת חנוכה אות ז'. וראה מה שהאריך בזה בספר 'משמר הלוי' חגיגה סי' מ"ו.

יב. וכן כתב בשל"ה (מסכת תמיד או' קנב), וד"ל, הימים הקדושים האלה ראויים ביותר להתמדת התורה מבשאר הימים, עיי"ש. וע"ע בדברי הפמ"ג ריש הלכות חנוכה.

יג. מקור הדברים הם דברי תלמידו מהר"ם א"ש בספרו זכרון יהודה דף נ"א. ורבים חיפשו מקור לדברים אלו, ותחזינה עיני הקורא את דברי הרב

ויותר יעקב לבדו - לכדו

ויאמר למה זה תשאל לשמי ויברך אותו שם, ואיתא ברבינו בחיי בשם מדרש שברכו ברכת כהנים. וי"ל על פי מה שאמרו חז"ל על 'יותר יעקב לבדו' - לכדו, שנשאר על פכים קטנים, ואפשר לומר לפ"מ דאיתא ברוקח בהלכות פורים שיעקב היה רואה עכשיו כל העתידות שיבואו על בניו, ורמז על זה ה'צילני נ'א מ'יד ר'ת המן ותיקן עכשיו הכל להצלחת בניו, וגם ברמב"ן איתא כן שהמאורע כולו רמז לדורותיו שיהיה דור בזרעו של יעקב יתגבר עשו עליהם עד שיהיה קרוב לקעקע ביצתן ע"ש. וגזירת המן נכלל בגלות מדי ואח"כ בין מדי לאדום היה יון ושם זכו ישראל לנס חנוכה וזה מרומז ב'יותר יעקב לבדו' שהתבונן מה יש לו עוד לתקן בגזירת יון וזהו ל'כדו' שיעשה נס לבניו וידליקו נרות חנוכה.

והרמב"ן בריש פרשת בהעלותך מביא מדרש שאמר הקב"ה למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל ע"י בניך נסים ותשועה, והנזכר ברבה שם לגדולה מזאת אתה מוכן וכו' אבל הנרות לעולם היינו לנרות של חנוכה חשמונאים, וכן ברכת כהנים הסמוכה לחנוכה הנשיאים נוהגת לעולם דרשו סמוכין לחנוכה הנשיאים מלפניה ומאחריה בכבודו של אהרן שלא נמנה עמהם עכ"ד. וידוע שבני חשמונאים נצחו בשם של כ"ב היוצא מברכת כהנים, וזה כוונת המדרש הנ"ל שברכו בברכת כהנים כדי לתקן ולמתקן גזירת יון ועי"כ ידליקו נרות חנוכה ע"י הפך הקטן שהי' חתום בטבעת של כ"ג.

וחתם סופר פרשת וישלח

נס להתנוסס

בתהילים [סו,] 'נתת ליראיך נס להתנוסס' היינו פך שמן דחנוכה, כי דלק שבעה ימים בנס ובלייל שמיני דלק השמן בפך, ומכל מקום היא גופא היה נס בטבע העולם ככל הניסים נסתרים, שהזדמן שנשאר פך אחד כדי שיוכל הקב"ה לעשות בו נס שלא בטבע היינו הדלקת שבעה ימים, נמצא היה שבעה ימים נס שלא כדרך הטבע ויום אחד

מת בפסח, והעיר בנו של האמרי נועם בחלק ג' בתשובותיו שהובאו בסוף הכרך [תשובה א'] שלא מצא גמרא כזו, ובילקוט ראובני הביא בשם הציוני להדיא שיעקב אבינו נפטר בסוכות, וכן הביא הגאון יעב"ץ בסידורו. אלא שהציוני סבר שיעקב נקבר ביו"ט של סוכות ולא שנפטר בו ולדבריו יעקב מת קודם כי הרי מפורש בתורה שעבר זמן רב מיום פטירתו ועד קבורתו.

היה נס כדרך הטבע, והיינו 'נתת ליראיך נס' להשאיר פך אחד כדי 'להתנוסס' ניסים הרבה של שבעה ימים. י

ודרוש לחנוכה ס"ה ע"ב

הטעם שהוחזקו כל השמנים כטמאים

וראיתי ברא"ם בביאורי סמ"ג שכתב דודאי מספק לא היינו מחזיקים ריעותא שנטמאו השמנים שבהיכל במת, אבל הואיל ששקצו היונים את המזבח והקריבו עליו לעבודה זרה, אי אפשר שלא הכניסו לשם תקרובת עבודה זרה שמטמא באהל כמת, ע"ש. י" וצריך עיון דהיינו לריב"ב בחולין (י"ג ע"ב) וע"ש בתוס', אבל לרבנן לא הוה תקרובת ע"ז אלא מדרבנן שיטמא, ומסתבר דלענין הקרבה במקדש לא גזרו, ועיין מ"ש תוס' מגילה י' ע"א ד"ה שמעתי.

והנראה לענ"ד בזה, דודאי אילו היה השמן שבהיכל ניכר לנו על ידי חותמו של כהן גדול וכיוצא בו שזה הוא אותו השמן בעצמו שהניחו הכהנים בהיכל טרם שנכנסו גוים להיכל אז בודאי לא הוה מוחזקים ריעותא שיטמא, אך כיון שלא היה מונח בחותמו של כהן גדול, אם כן מי יימר לנו שהיה להשמן חזקת טהרה מעולם, דלמא מעלמא הביאוהו הגויים, מה תאמר נימא כאן נמצא וכאן היה מעולם בהיכל, לזה יש לומר לפי מה דאמרינן במסכת עבודה זרה פרק ר' ישמעאל נ"ב ע"ב 'ובאו פריצים וחללוה' מכיון שבאו בה פריצים לבית המקדש נתחללו כל הכלים מקדושתם, ומשמע שם ברמב"ן במלחמות ד' משום שהגוי קונה בשבי והרי הוא שלו, נמצא לפי זה השמן הזה המונח בהיכל הוא ברשות הגויים הפירוצים שקנו אותו, וא"כ אדרבה נימא כאן נמצא ברשותן של גוי וכאן היה מעולם ולא היה של ישראל מעולם, ומאן לימא לן למיזל בתר המקום שנמצא בו לומר כאן במקום ההיכל נמצא וכאן היה, אדרבה נימא כאן ברשותן של גויים נמצא וברשותן היה מעולם. ועיין סברות אלו בכתובות סוף פרק המדיר בסוגיא דמומין בשיטת רש"י ותוס' ורז"ה זר"ן, זק"ל.

וחתם סופר שבת כ"א ע"ב

הטעם שלא נטמאה המנורה

כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי וגו', הרא"ם בביאורי סמ"ג [מצות חנוכה] הקשה מה תועלת בנס חנוכה הא השמן מתטמא בהמנורה שנעשית בטומאה ע"י טמאי

יז. ראה שו"ת ויען אברהם אר"ח סימן נ"ה מש"כ יח. וכ"כ בלבוש סי' תר"ע, עיי"ש במפרשים תי' ליישב על פי זה. על קו' החת"ס.

מתים, ותירץ שהיה מנורה של עץ ומייתי משמעתין, וראיתי מי שהבין דפשוטי כלי עץ אינו מקבל טומאה, וליתא דהא ע"כ הנרות עשוין לקבל שמן, אבל הטעם הוא מפני שאינו מיטלטל כשהוא מלא שמן, וכלי עץ איתקש לשק שיטלטל מלא וריקם משא"כ כלי מתכות, ועיין במס' מגילה כ"ז ע"ב ותמצא בדברינו. י"ט

וחתם סופר עבודה זרה מ"ג ע"א י"ז

בהנ"ל, וביאור בדברי הב"י שחילקו השמן לח' חלקים

בפסיקתא [פרשה ב] ומצאו שמונה שפודין של ברזל והדליקו נרות, לכאורה טעות סופר הוא וצריך לומר שבעה שפודין של עץ ועשו אותה מנורה של עץ כבגמרא [ע"ז מ"ג ע"א]^{כא} שחשמונאים עשו מנורה של עץ. ונראה לי דלא עשו לה נרות ליתן שמן לתוכן, דאם כן הו"ל כלי עץ המקבל, ומקבל טומאה, אך הנה הבית יוסף כתב שהנס היה ח' ימים שחלקו השמן לשמונה חלקים, והקשה הפרי חדש מי נתן להם רשות ומי התיר לחלק השמן ולא יהיה כשיעור אפילו לילה אחד הלא אין סומכין על הנס, ונראה לפי ענ"ד שלא היה להם בזיכין לצוק שמן לתוכן אלא טבלו ז' פתילות בשמן ותחבו על ז' שפודין ואם יכלה הפתילה יטבלו פתילה אחרת בשמן עד תום כל השמן, ונעשה נס והפתילות הראשונות דלקו כל הלילה, וכן בכל לילה עד ח' לילות ואתי שפיר. כ"ב

ותורת משה פרשת וישבו

הטעם שלא סחטו שמן בפחות מכביצה

ויקחו אליך שמן זית זך - כתב מ"ז בהפלאה ז"ל לכן לא כתיב שמן זיתים כי היה הזיתים טמאים וסחטו אותם אחת אחת פחות מכביצה כדאיתא פרק כל שעה [פסחים ל"ג ע"ב] ע"ש. ונראה לי הא דלא עשו כן החשמונאים והיו יכולים להדליק בלא נס וכדאיתא

החתם סופר ליישב את תמיהת הפר"ח על הב"י דכיון דלדבריו לא חילקו את השמן לח' חלקים אלא רק לאחר מעשה התברר שנחלק ולדברי הב"י משמע שחילקו בפועל את השמן לפני ההדלקה, אלא מיישב תירוץ בפני עצמו על קושיית הב"י מדוע עושים חנוכה שמונה ימים. (אכן ברוב אחרוני דורינו הביאו את דברי החת"ס כתירוץ על קושיית הפר"ח).

יט. נראה דכוונתו למסקנת הסוגיא שם דכלי עץ העשוי לנחת חשיב כאינו מיטלטל מלא וריקם, ואכהמ"ל בסוגיא זו. וע"ע להלן בזה.
כ. עיין עוד בהרחבה בחידושי סוגיות עמוד ל"ה.
כא. יל"ע בסוגיא בע"ז שם דבפשוטו הוא פלוגתת התנאים אי הי' של עץ או מתכת, וע"ע בלבוש מש"כ בזה.
כב. עיין שדי חמד מערכת חנוכה דכתב דאין כוונת

שם טמא מת שסחט זיתים וענבים ע"ש, וצ"ל יי שם היה כל הכלים טמאים טומאת מת ויוצדק יותר לרמב"ם [הלכות ט"מ פרק ה'] דכל כלי הרי הוא בכלל חרב הרי הוא כחלל וטמא טומאת ז', ולהתוס' יש לומר ס"ל כמ"ש הר"ן שהיה מהלך ד' יום להגיע למקום השמן בהליכה וד' בחזרה וק"ל.

[תורת משה פרשת תצוה]

נר חנוכה מצוה על הפתח

נר חנוכה מצוה להניחו בפתח הסמוך לרה"ר, נ"ל נפקא להו דאם הקב"ה מפרסם עושי מצוה כמו שכתב רשב"א בתשובה ממדרש ילקוט בראשית רמז קמ"א דהקב"ה פרסם מצות ראובן וישמע ראובן ויצילהו מידם, מכל שכן שיש לנו לפרסם עושי רצונו עיין תשו' רשב"א ח"א סימן תקפ"א, ואם כן קל וחומר בן בנו של קל וחומר שעלינו לפרסם ניסי ה' וחסדיו עמנו, ועוד הקב"ה שומר עלינו בחוץ על הפתח במזוזה לשמרנו מכל רע כמ"ש במס' ע"ז י"א ע"א, קל וחומר שנקבע פרסום ניסו על הפתח מבחוץ ועל זה סמכו וקבעו נר חנוכה על פתח ביתו בחוץ.

וזה פירוש המדרש 'הדודאים נתנו ריח' זה ראובן שנקרא דודאים, 'ועל פתחינו כל מגדים' זה מזוזה ונר חנוכה, 'חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך', 'חדשים' זה נר חנוכה דרבנן, 'גם ישנים' זה מזוזה דאורייתא, ולהנ"ל יובן.

[חתם סופר מסכת סופרים פרק כ' הלכה ה']

עוד בענין הנ"ל

דיש להבין מאי טעמא קבעו הנר על הפתח ברשות הרבים כדי לפרסם הנס ביותר, ולא סגי להו כעין פרסום נס דאורייתא באכילת פסח וסיפור יציאת מצרים ומגילת אסתר, שנעשה בתוך הבית ולא על פתח הבית מבחוץ, וי"ל דשאני התם שהנס בעצמו היה גלוי ומפורסם לכל העמים, וגם הנס בעצמו אינו מראה חיבתו עלינו כ"כ די"ל שעשה

כג. צ"ע כוונתו, דא"כ מה הועיל פך השמן שהי' כשיצקהו להמנורה, ואם המנורה היתה טהורה אמאי חתום בחותמו של הכה"ג, הרי נטמא השמן לא סחטו פחות מכביצה לתוך ביכי המנורה, וצ"ע.

כן למען ידעו כל באי העולם כי ה' הוא אלקים אין עוד מלבדו, משא"כ בחנוכה שהנס של נרות היה בסתר בבית המקדש, ומי ראה וידע זה רק הכהנים הניגשים אל ה' והרוצה יכחיש כל אלו ואין כאן כבוד לשמו, ולא היה בכל זה שום צורך רק להודיע לנו חיבתו ורצונו עמנו, וכ"כ להדיא הראב"ד בספר דברי מלכות בית שני שחיבר, ע"ש, וא"כ מהראוי לנו לפרסמו ביותר ברשות הרבים. עכ"ד.

ודרשות לחנוכה דף ס"ד.

על פתחינו כל מגדים

שתי פתילות בנר א'. דימו חז"ל מער איש ולויות לפתילה בנר, ונ"ל ע"ז סמכו להעמיד נ"ח על הפתח, כי בזמן גזירה נבעלה לטפסר תחלה כמבואר בפייט בשבת חנוכה, ועיקר הנס בא עי"ז על ידי אחותו של יהודה מכב"י ע"ש, ונמצא כל חתן מצא פתח פתוח על ידי הנר של רשע טפסר הבוועל תחלה, ע"כ לזכור הנס תיקנו פתילה בנר על הפתח, וכן דרשו חז"ל 'על פתחינו כל מגדים' זה נר חנוכה על הפתח, ובמקום אחר אמרו אלו בנות ישראל שמגידות פתחי נדה לבעליהן, יראה שיש לזה שייכות עם הנס.

[חתם סופר גיטין דף נ"ח ע"א]

טעם שנשים אינם מדליקות כמהדרין

ראיתי מי שנתקשה מאי טעמא לא נהיגי נשי דידן להיות מן המהדרין והיבא דליכא זכר והיא מדלקת היא מוספת והולכת והרי היא ממהדרין מן המהדרין ומ"ט לא תהי' מהמהדרין, כ"י ונלפע"ד תחילה כשתקנו נר איש וביתו על פתח ביתו מבחוץ ונמצאו בישראל מהדרין שיצאו לחוץ והדליקו עצמם נוסף על הדלקתו של בעל הבית אז לא נמצא שום אשה שתהי' מהמהדרין כי אין כבודה לצאת חוץ ברשות הרבים לעתותי ערב כ"י ולהדליק בין האנשים נהי אם אין האיש בביתו ועלי' מוטל מצות הדלקה על כרחה תצא לחוץ להדליק מכל מקום אם יש כאן זכר המדליק אין מן החסידות שתחמיר על עצמה

כד. ראה אליה רבא תרע"א סק"ג וכן בשו"ת מהרש"ל סימן פ"ה הביאו טעם אחר להא דאין נשים מדליקות. כה. עיין בדברי החתם סופר [תורת משה] פרשת וישלח בגנות יציאת הנשים.

בזה ותביא עצמה לידי חשדא^{טז} והשתא אע"ג שכולם מדליקין בפנים מכל מקום מנהג
הראשון לא זז ממקומו כנ"ל נכון בעזה"י.^{טז}

[חתם סופר שבת כ"א ע"ב]

במחלוקת ב"ש וב"ה במהדרין מן המהדרין

טעמא דבית שמאי 'כנגד פרי החג' וטעמא דבית הלל ד'מעלין בקודש ואין מורידין'
[שבת כ"א ע"ב], וצריך לומר פרי החג שאני דקאי אאבידת שבעים אומות כן ע'
פריים כפרש"י בפרשת פנחס שם [כ"ט י"ח], ונ"ל דהני נרות המה נגד אור שלעתיד לבוא
צדיקים מתרפאים ורשעים נדונים [ע"ז ג' ע"ב], וס"ל בית שמאי דעיקר נגד רשעים
נדונים על כן דומה לפרי החג פוחת אורם והולך וממילא יתרפאו הצדיקים. ובית הלל
סבירא להו אין לנו לעשות לאבדן של רשעים 'יתמו חטאים' כתיב ולא יתמו חוטאים^{טז}
[ברכות י' ע"א], על כן ההדלקה להאיר עיני המיחלים לחסדו ומעלין בקודש ולא
מורידין^{טז}.

[חתם סופר שבת כ"א ע"ב]

הארץ עדיין מאירה מאור החשמונאים

אפילו בזמן הזה עדיין הארץ מאירה מאור החשמונאים, כמו שכתב הרמב"ן בפרשת
ויחי בביאור הפסוק 'לא יסור שבט מיהודה' כי אלמלא הם נשתכחה תורה
מישראל.

[דרשות חת"ס לח' בטבת]

מדוע גזרו חכמים על שופר בשבת משום שמא
יעבירונו הלא הנשים פטורות משופר והן יהוו
שומרים לאנשים, ותירץ שבראש השנה לא שכיחי
נשים דכל כבודה בת מלך פנימה, והוא על פי יסוד
דברי החת"ס הנ"ל.

כז. ראה חתם סופר אבן העזר חלק ב' סימן צ"ט.

כח. עיין דרשות חת"ס עמוד קל"ח.

כט. עיין בקובץ אוצרות ירושלים קובץ ז' עמוד
שצ"ב.

כו. עיין בשו"ת שלמת חיים חלק א' סימן צ"ח
מש"כ על פי דבריו דנשים לא יברכו ברכת החמה,
[כן פסק בשו"ת חבלים בנעימים ח"ג סימן ח'
ובשו"ת אפרקסתא דעניא סימן כ"ב], וע"ע בספר
דברי שלום סימן ל"א. ועיין בדברי הגר"מ
הלברשטאם זצ"ל מה שכתב על פי זה כמה נפק"מ
להלכה הובאו דבריו בקובץ 'נור התורה' (סיון
תשס"ג עמוד ר"מ). ויש שלמדו מכך גם לענין
שריפת חמץ שלא תצא אשה לשרוף חמצה. דבר
נוסף מציינו בדברי החתן סופר שמיישב את הקושיא

מעלת יוחנן ובניו ושאר החשמונאים

וראיתי בתרגום שיר השירים בפסוק 'כפלח הרימון רקתך' על החשמונאים שהם מלאים מצוות כרימון, 'מבעד לצמתך' הם יוחנן ובניו ששתו בצמא דבריהם, לצמא כמו לצמאתך, ונראה שרמז מש"כ הרמב"ן בפסוק 'לא יסור שבט מיהודה' שהחשמונאים לולא חטא הצדוקים שריקד בין בני שמעון היו יוחנן ובניו צדיקים גמורים ולולא הם נשתכחה תורה מישראל, והנה פלח הרימון הוא חצי רימון והיינו צדוקים שמאמינים רק בחצי התורה שבכתב ולא שבעל פה, אך בני יוחנן הם שתו בצמא דברי חכמים.

(דרשות לחנוכה)

טעם שלא נמנה מתתיהו בש"ס בין הכהנים הצדיקים

יראת ד' תוסיף ימים זה מקדש ראשון וכו', [יומא ט' ע"א] המהרש"א [פסחים נ"ז סע"א] הקשה אמאי לא קחשיב מתתיהו בכהנים צדיקים, ל' יש ליישב ודו"ק, עכ"ל. לכאורה היה נראה כוונתו דמתתיהו לא היה כהן גדול אלא בנו של יוחנן כהן גדול, אבל זה אינו כמבואר בכותבי זכרונות, ^לא ודלא חשיב ליה הכא משום שלא שימש אלא שנה אחת ולא האריך ימים, אע"ג שהיה צדיק גמור מכל מקום נתכהן לעת זקנותו אחר שנעשה לו הנס, ומקמי הכי לא עמד כהן לאורים כי שלטו הזדונים במקדש ד' ובאו בה פריצים וחללוהו, ועוד בלא"ה נראה דאין ראייה מכהני חשמונאי שאפילו היו צדיקים גמורים לא האריכו ימים מפני שנתנו עליהם כתר מלוכה ואוי לרבנות שמקברת בעליה [פסחים פ"ז ע"ב], ובשגם שהיה עליהם עוון אשר חטאו שלא נתנו המלוכה לבית דוד כמו שכתב רמב"ן בפסוק 'לא יסור שבט מיהודה' [בראשית מ"ט י'] בטוב טעם ואמרי נועם.

(חתם סופר פסחים נ"ז ע"א ד"ה והנה הובא בליקוטים ליומא ט' ע"א)

מלחמות החשמונאים עם היוונים

הלא הרבה שנים היו לוחמים היוונים כנגד החשמונאים ונצחום הרבה פעמים ולא מצינו שעשו יו"ט רק אז, ותירץ דהחשמונאים חששו שמא אין נצחון המלחמה נצחי לכן

ל. הגמרא הנ"ל ביומא מונה את הכהנים הצדיקים לא. עיין יוסיפון פרק כ'. ששימשו בבית שני.

לא קבעו שום יו"ט כשנצחו להיוונים בשנים הקדמונים, אבל אחר שראו שנעשה הנס בהשמן שפטו מזה שנצחון המלחמה הוא נצחי לכן קבעוהו ליו"ט.

[יפה נדרשת בשם החתם סופר]

טעם לקריאת פרשת הנשיאים בחנוכה

בחנוכה קורין בנשיאים, [מתני' שלהי מגילה]. הטור או"ח סי' תרפ"ד דיהיב טעמא לקריאת פרשת נשיאים בחנוכה עפ"י פסיקתא שנגמרה מלאכת המשכן בכ"ה בכסליו, וכתב מעלתך [השואל] שלא היה צריך לזה עפ"י המדרש שכתב רמב"ן ר"פ בהעלותך [ח' ב'] שנצטער אהרן על שלא הקריב לחנוכה המזבת, ובישר לו הקב"ה פ' בהעלותך את הנרות שחנוכה שלו ע"י נס הנרות יהיה קיים לעולם, וא"כ צריך הי' לקרות פרשת הנשיאים בחנוכה שהרי על ידי כן נתבשרו בנס הזה. ועדיפא מיני' ה"ל להקשות במ"ש הטור שיש מקומות נוהגין לקרות גם פרשת בהעלותך, ונדחק בטעם המנהג, וקשה מאי מנהג שייך שהרי מעיקור הדין היה צריך לקרות בכל מקום כי לפי המדרש הנ"ל פרשת בהעלותך אחנוכה קאי, וכן נדחק הטור ביש מקומות שנוהגין להתחיל בפרשת ברכת כהנים, ^כ ולהרמב"ן הנ"ל הרי גם פרשת כהנים מן הבשורה שהקב"ה בשר לו שברכתו עומדת לעד משא"כ חנוכה המזבת, אבל באמת לק"מ דמשנתנו דאמרה בחנוכה בנשיאים משמע נשיאים ולא בהעלותך, ^כ וע"כ פליגי ש"ס דילן אהמדרש הנ"ל, ודברי טור נכונים.

[חתם סופר מסכת סופרים פרק י"ז הלכה ז']

הזכרת על הניסים בברכת המזון

מהו להזכיר חנוכה בברכת המזון עיין בפרק במה מדליקין כ"ד ע"א, ובפורים פשיטא ליה להזכיר כי עיקרו לשמחה ולמשתה, אך חנוכה להודות לד' מה ענינו לברכת המזון על אכילה ושתיה, ומסיק להזכיר בהודאה, כי שם מודים על ברית ותורה, ^כ כי לולי

לב. קשר נוסף מצינו בין חנוכה לברכת כהנים וע"ע לעיל שהשמונאים השתמשו במלחמתם בכ"ב אותיות של ברכת כהנים. וכן ברוקח כ' דנסמכה פ' ברכת כהנים לחנוכה המשכן מה"ט שהניצחון היה ביד הכהנים. ועיי"ש עוד שכי' דבי'על הניסים

לחנוכה יש קכ"ה תיבות כמנין 'כהנים'.
 לג. ומאותו הטעם ג"כ נדחק הטור על המנהג לקרוא את פ' ברכת כהנים.
 לד. עיי"ש בסוגית הגמ'.

ברית ותורה מה לנו להודות על אכילה ושתייה אם לא להחזיק כוחו לעבודת ד', ושייך לחנוכה שמסרו נפשם משום עבודת השם יתברך.

ותורת משה סוף פרשת מקץ

ביאור 'ועל המלחמות'

על הניסים ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות - מה הודאה על המלחמות^ל, ונראה על דרך 'אורך כי עניתני ותהי לי לישועה' כי אין צריך להודות כל כך על הטוב כי הקב"ה טוב ומטיב ונחת רוח לפניו אם יש הראוי לקבל טובתו, אך על הרוב אין ראוי לקבל טובה עד שיתייסר ביסורים תחילה ע"ד ההעדר קודם להויה ע"ד גלות מצרים טרם קבלת התורה וירושת ארץ ישראל, וצרות יון טרם שזכו למלוכה וממשלה בבית שני. וכן גלות הרע והמר הוא העדר הקודם להויות טובות הניבאות המתועדים לבוא בב"א, והקב"ה כביכול מצטער בצרות ישראל, והן הן גבורותיו שסובל כדי להיטיבם באחריתם, ואם כן עיקר השבח והודאה על כי עניתני, אבל על הטובה אין צריך הודאה כל כך, וה"נ על המלחמות^י אנו מודים שגרמו הניסים לבסוף כנ"ל.^ז

וקובץ האהל שנה י"ז בשם החתם סופר

ביאור 'להשכיחם תורתך'

מהו הלשון 'להשכיחם תורתך',^ח למה לא אמר 'לבטלם תורתך',^ט כוונת היוונים היתה לתת ללימוד התורה צורה בידיעת לימוד לשם השכלה וידיעה, מבלי לקיימה ומבלי ידיעה איך להתנהג על פיה, ועל כן עמדו על התנהגות בתואנה שיכולים ללמוד כאות נפשם, אבל לקיים רק כפי רצונם ולא יורשו להתנהג ככתובה, וזהו שרצו 'להשכיחם תורתך' שישכחו מלימוד התורה וילמדו רק כפי ציווי תורתם הם.

וחנוכת שמואל בשם החתם סופר^י

רינת חיים על סדר על הניסים מש"כ בזה.
 לח. ואפ"ל שהוא עפ"י דברי המדרש (בר"ר ב,ד),
 עה"פ 'וחשך' זו יוון שהחשיכה עיני ישראל
 בגזרותיה, ועיי'.
 לט. נוסח הבלאדים הוא באמת "לבטלם תורתך" כן
 הביא בסידור תכלאל עץ חיים, ועיין בסידור ר"ש
 סופר.
 מ. ועיי' עוד בדרשות חת"ס לחנוכה.

לה. עיין בספר שמעה תפילתי עמוד קס"ח ושם
 בהערה 195.
 לו. בספר באר התורה פרשת עקב הביא עוד בשם
 החתם סופר שאין להתפלל שלא יהיו מלחמות כי
 אתחלתא דגאולה הוא על ידי מלחמות.
 לז. וכעין זה ביאר בבית הלוי [פרשת בשלח] על
 שירת "אז ישיר" עיי"ש. ובספר הררי קדם סימן
 קע"ט ביאר על פיו כדברי החת"ס. וראה בפירוש

'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך'

פי' כי א"א להעביר על חוקי רצונך היינו מצות עשה, בשלמא ל"ת יכול לאנס לאכול נבילות וכדומה, אבל שלא לקיים מצות עשה הרי ישראל יעסוק בתורת עולה כאילו הקריב (שלהי מנחות), ובתורת תפילין וציצית כאילו הניח תפילין וציצית, אך הם רצו 'להשכיחם תורתך' וממילא 'להעבירם על חוקי רצונך'.

[דרשות ס"ז]

ביאור 'ולעמך ישראל וכו' תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה'

ע"כ נתעוררו חשמונאים והחזיקו מעוז תורה ועשו גדרים וסייגים הרבה וגזרו גזירות בתורה, ואלמלא הם ח"ו תפוג תורה בגלות האחרון הזה, ורמז לה הרמב"ן בפסוק 'לא יסור שבט מיהודה' ע"ש. והיינו 'וטיהרו את מקדשך', פי' את ישראל טיהרו מכל סיג ופסולת שהיה בהם לפי שעה אחרי גלות יון, ועוד 'הדליקו נרות בחצרות קדשך', פי' הסייגים והגדרים שבנו סביבות גוף התורה הנקרא 'דביר קדשך' אותו מקום הגדר קרא 'חצרות קדשך' החצר שסביב הדביר, שם הדליקו נרות.

[סדור חתם סופר]

ביאור 'והדליקו נרות בחצרות קדשך'

'והדליקו נרות בחצרות קדשך', פי' שאורם מאיר בפרוזדור העולם הזה בגדרים וסייגים ותוספת קדושה וטהרה, ולכן לשיטת רש"י [שבת כ"א ע"ב] מדליקים בתוך החצר לא בפתח של רשות הרבים אלא בפתח הבית שבחצר, כי העולם הזה דומה לפרוזדור ומזוזה בימין שהקב"ה שומר ישראל שבתוך הבתים, והנר בימין היוצא שישראל משמרים נתיב היוצאים חוצה שלא יעברו שום גדר מן התורה, נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי.

[דרשות חתם סופר חלק א' עמוד ס"ח]

ביאור היאך הדליקו הנרות 'בחצרות קדשך'

והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו וכו', בספר זרע יעקב כ"א בפרק קמא דשבת הקשה הא הדלקת המנורה היתה בפנים ומ"ט שביק לשון היכל

מא. להרב יעקב גינזבורג מפרג.

ודביר שהזכיר תחילה ואמר 'והדליקו נרות בחצרות קדשיך', הלא הנרות היו בפנים ולא בחצרות. ^{כב} ולפע"ד לפי מה שכתב הרמב"ם פרק ט' מביאת מקדש הלכה ז' וכן הדלקת נרות כשרה בזרים לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן בחוץ מותר לזר להדליקן, עכ"ל. והוא מש"ס דיומא כ"ד ע"ב ועיי"ש תוס' ישנים ושיח יצחק. ומה שהקשה הגאון עץ חיים פרשת בהעלותך הא הדלקה במקומה בעי, יש לומר דהדלקה כשרה בחוץ אפילו תעמוד המנורה כך בחוץ נהי דמנורה נוכח השולחן מעכב, היינו לכללות הבנין הוא מעכב, אבל מצוות הדלקת הנרות מקיים אפילו עומדת דולקת בחוץ, ^{כג} והוא שפיר הדלקה במקומה, ולפי זה נראה לי אז היה ההיכל מלא גלולים עד שפינו את היכלך וטהרו את מקדשך, אז לא הדליקו בפנים אלא בחצרות קדשך ^{כד} בעזרה, ומזה נתפרסם הנס שכל ישראל ראו הנרות דולקים ח' ימים רצופים, דאילו היתה המנורה בהיכל לא ראו הנס אלא הכהנים, אבל בחצרות קדשך נתפרסם הנס. לפיכך תקנו להדליק בפתחי החצרות, ומיושב קושית הבית יוסף מה נס נעשה ביום הראשון, והא"ש דידוע דצריך שמן יותר במקום שהרוח שולט ונושב בהאש ממה שצריך שעומד בפנים בחדר מכוסה, ^{כה} ובפך לא היה אלא כשיעור לילה אחת כשמדליקים בפנים ולא כשמדליקים בחוץ בחצרות קדשך, ומכל מקום דלקו כל הלילה, ע"כ גם בליל ראשון היה נס, והיינו המשך 'והדליקו נרות בחצרות קדשך' ולא בפנים ההיכל, על כן קבעו שמונת ימי חנוכה ולא רק שבעה כי גם ביום הראשון היה נס.

[סדר חתם סופר]

שמצינו שם "חצר" גם להיכל. וכן העיר מזה בספר טעמא דקרא חנוכה, עיי"ש. ועיין תוס' זבחים ל"ב ע"ב ד"ה שחידשו מש"כ בזה.

מג. ועיי' מנח"ח (מצ' צח סקמ"ט), שנקט בפשיטות דבעי הדלקה בהיכל, ועיי' חי' הגר"ח מש"כ בד' הרמב"ם לבאר בזה.

מד. צ"ע הא ברמב"ם מבואר דההטבה צריכה להיות בפנים ואם ההיכל היה מלא גלולים עד שלא יכלו להדליק כיצד הטיבו. [אחרונים]. אמנם העירו דבפשיטות איכא למימר דההטבה אינה מעכבת.

מה. יל"ע בזה, מד' הרמב"ם בפ"ה מהלכות בית הבחירה ה"א דהר הבית הי' מקורה, ודנו האחרונים בד' הרמב"ם אי גם חלק העזרה הי' מקורה, ואכ"מ.

מב. בזבחים נ"ו ע"א מבואר דחצר היינו העזרה. וגם רש"י בראש השנה דף ל"א ע"א ד"ה ממפתן ביאר ש"חצר" היינו העזרה. וכן פירש הרד"ק בתהילים בכמה מקומות, עיין בדבריו פרק צ"ב על הפסוק "בחצרות אלוקינו יפריחו" ובפרק קל"ה עה"פ "שעומדים בבית ד' בחצרות בית אלוקינו", [עיין רד"ק שם סוף פרק קט"ז דמשמע מדבריו שחצרות היינו ההיכל, ויש ליישב]. אכן רש"י בפירושו ליחזקאל על הפסוק "והיה בבואם אל שערי החצר הפנימית" [פרק מ"ד פסוק י"ז] מבאר שהחצר הפנימית היינו קדש הקדשים ובמצודת דוד כתב ר"ל ביוה"כ כשיבואו הכהנים הגדולים אל שערי החצר הפנימי והוא ההיכל ולעומת קדש הקדשים נקרא חצר, [עיין רד"ק ביחזקאל שם]. הרי

ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים

ונ"ל בהקדם מה שמפורש בשלש עשרה מדות דבתחלה מתחיל במדת הרחמים ומסיים במדת הדין, דהיינו 'ונקה לא ינקה'. ונ"ל דהנה בפ"א כתי' 'אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו', והנה לכאורה מה בא לאשמעינן בזה, פשיטא. אלא זהו התירוץ מה שמתחיל בתחילה במדת הרחמים ואח"כ במדת הדין, דהנה ראש התיבה של 'ונקה' הוא ו' וסוף התיבה הוא ה', וראש התיבה של 'ינקה' הוא י' וסוף התיבה הוא ה', וזה השם ה'ו'י'ה' ב"ה, ואמצע תיבות של 'ונקה לא ינקה' הם ק"נ ק"נ ונמצא 'קנקן' נקבע בשם הו'י' ב"ה, והוא מדת הרחמים, וז"ש אל תסתכל על ק"נ ק"נ אלא במה שיש בו, ר"ל במה שהוא קנקן נקבע בו, דהיינו שם הו'י' ב"ה שהוא רחמים, וממילא מיושב שמסיים ג"כ ברחמים.

ולפי"ז מיושב ג"כ במזמור של חנוכה, דהנה אם תרצה לברר אותיות ק"נ ק"נ ו'ונקה' ו'ינקה' הרי לך מיותר אותיות של שם הו'י' ב"ה, וז"ש 'ומנותר קנקנים' ר"ל מה שמיותר מן הני שני ק"ן ק"ן דהיינו שם הו'י' ב"ה 'נעשה נס לשושנים'.

[סדרו חתם סופר]

מעשה אבות סימן לבנים

'הנה אחיך רועים בשכם' יען כל מעשי בנים רמוזים במעשי אבות כמו שהאריך הרמב"ן [בראשית יב, כו, א. ושם פ"כ. זר"פ וישלח], נ"ל כי מלחמת יונים וניצוח הכהנים החשמונאים רמוז במלחמת שכם, כי בימי יונים לא גלו מא"י אלא בתוך ארצם היו יושבים, וע"י גזירה תיבעל לטפסר תחילה התחיל המלחמה כדאיתא בפייט [לשבת חנוכה], ה"נ ע"י דינה נמסרו רבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים, והניצוח הי' ע"י לוי, והכא ע"י כהנים, ובסוף טיהרו המקדש ונעשה נס בשמן, ה"נ 'והטהרו והחליפו שמלותיכם ונקומה ונעלה בית א-ל ויצב שם מצבה ויצק עליה שמן' ויען כי ראו כי שם נעשה להם נס וגם לעתיד יהיה הנס הזה ע"כ הלכו לרעות בשכם ומלאו לבם לשלוח יד ביוסף וישבו שם לאכול לחם ומכרו אחיהם מתוך אכילה ושתיה כדאיתא במדרש [עיין מ"ת ריש פ' כי תשא על קרא 'זה יתנו'], ע"כ לא קבעו חנוכה לשמחה ומשתה כ"א להודות ולהלל כיון שחטאו באכילה ושתיה.

[דרוש לחנוכה ח"א עמ' קלב]

רמזים בתיבת 'ח'נ'ו'כ'ה'

הגיד הגאון הצדיק מו"ה יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל בשם מרן החת"ס זי"ע:
ח'שמונאים נ'לחמו ו'ניצחו כ'ל ה'יונים. ח'שים נ'כנסו ו'פנו כ'לי ה'היכל. ח'ביבים
נ'מצאו ו'בקרקע כ'ד ה'שמן. ח'תום נ'מצא ו'בטבעת כ'הן ה'גדול. ח'בתם נ'גלית
ו'הספיק כ'ל ה'שמנה. ח'כמים נ'מנו ו'קבעו כ'סליו ה'בא. ח' נ'רות ו'לגמור כ'ל ה'הלל.

[סדור חת"ס]

